

MLEKARSTVO NR SRBIJE

U jednom kratkom i sažetom članku dati prikaz mlekarstva NR Srbije nije jednostavan i lak posao, tim pre što u ovoj našoj Republici kao i u drugim posle Oslobođenja zabeleženi su vidni uspesi i korenite promene. Stoga ovaj članak treba shvatiti kao najpribližniji prikaz mlekarstva ove Republike.

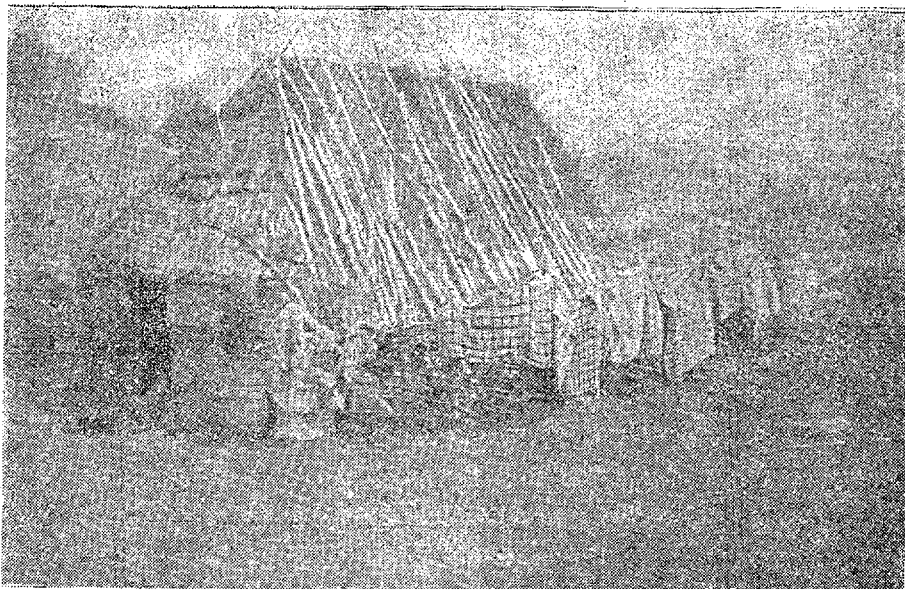
Mleko i mlečni proizvodi igrali su značajnu ulogu u ishrani naših naroda, pa prema tome i srpskog naroda, još od najstarijih dana njegove istorije, o čemu postoje mnogobrojni zapisi i dokumenti, čija detaljna i sistematska obrada čeka naše mlađe generacije koje će se moći i ovom problemu posvetiti u dovoljnoj meri.

Već u IX. stoleću pominju se stočarska naselja i sir »brinza« u Zeti, a još u rimsko doba iz Duklje ili Zete izvožen je i po svome kvalitetu bio čuven »Caseus docleates« — dukljanski sir. U srednjovjekovnoj Srbiji mlečni proizvodi, a naročito sir i maslo zauzimaju vidno mesto u trgovini s Dubrovnikom, pa se kao važni mlečni proizvod pominje tvrdi sir nazivan u to doba »Sirec«.

U doba turske vladavine mleko i mlečni proizvodi igraju također značajnu ulogu u ishrani stanovništva i trgovini, ali trgovina dobija i druge pravce i druge oblike. Tako naprimer čuveni turski putopisac Evlija Čelebija putujući kroz Srbiju pominje da je čuveni kajmak u okolini Valjeva.

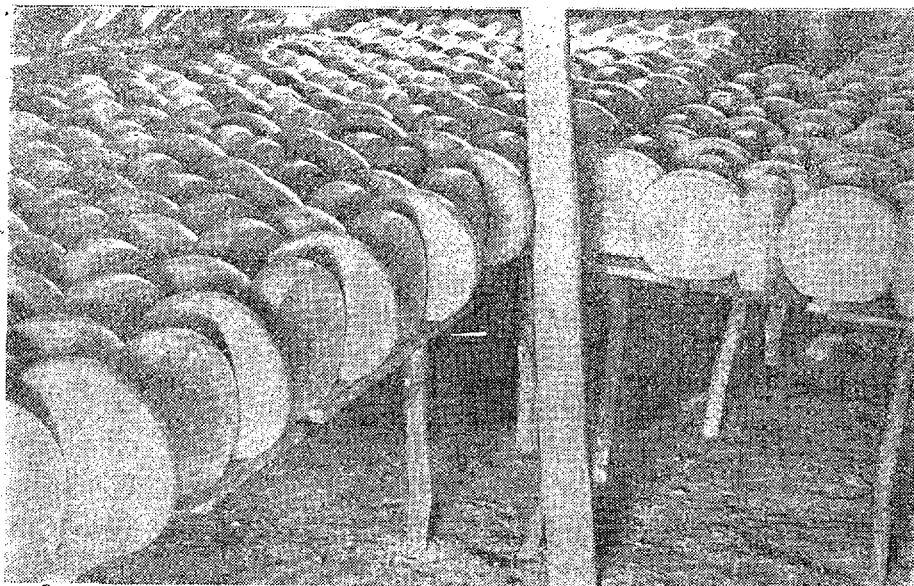
Moglo bi se ipak reći da u razvoju mlekarstva Srbije do 1945 godine imamo tri karakteristična perioda čije proučavanje i odlike takođe čekaju mlađe generacije koje će se ovome pitanju moći posvetiti više no do sada. Od 1804 godine do sedam desetih godina prošlog veka mlekarstvo kao i cela privreda nosi pretežno naturalni karakter mada se novčani oblici privrede i u ovoj oblasti kao i u ostalim postepeno uvlače. Sedamdesetih godina prošlog stoleća nastaje nagli preokret u ekonomici i prodor novčane privrede na selo sa svim pozitivnim i negativnim posledicama. U to doba se javljaju prvi oblici organizovane trgovine mlečnim proizvodima koji dobijaju karakter zakupa mleka od strane trgovaca i izrada kačkavalja, što se delimično sačuvalo kao oblik sve do Oslobođenja, tj. do 1941 godine. Svakako se time i može objasniti činjenica što su mnogi autori dotičući se istorije mlekarstva Srbije, a naročito istorije kačkavalja, iznosili često podatke da se ovaj sir počeo u Srbiji proizvoditi tek sedamdesetih godina prošlog stoleća. U ovo doba tj. šezdesetih godina prošlog stoleća započelo se osnivanjem prvih uzornih imanja i gazdinstava u Srbiji, osnivanjem ekonomije u Topčideru, Ljubičevu i Dobričevu, koji se uglavnom uređuju po uzoru sličnih ekonomija u Austriji i Mađarskoj, gde su kneževi Obrenovići imali imanja. Na tim ekonomijama imamo i početke modernog mlekarstva za ono doba, ali se uticaj tih mera nije tako brzo ni jasno odrazio na seosku privredu. To bi bila bleđa slika tog perioda.

Period od 1900—1914 karakterističan je po tome što se među stručnjacima već bila formirala misao da se privreda Srbije treba da orijentise na stočarstvo, a mlekarstvu se već daje osobit značaj, pa se smatra da Srbija treba u tom pogledu da se ugleda na Švajcarsku i Dansku. Ne možemo

Sl. 1 — Tipična planinska bačija oko 1935. god.

(Atlas Geografskog društva)

Sl. 2 — Tipični izgled bolje kačkavaljdžinice 1935. god.

(Atlas Geografskog društva, sv. 13-1935 god.)

zameriti našim prethodnicima što nisu jasno uočili kako Srbija nema industrijski razvijene zemlje u susedstvu (Nemačka i Engleska) kao što je to imala u to vreme Danska i Holandija. Naprotiv zapažanja o ekonomskom značaju pravilna su i dalekovidna i mi ih danas u socijalističkoj NR Srbiji u socijalističkoj Jugoslaviji ostvarujemo.

Posle Oslobođenja i ujedinjenja 1918 godine mlekcarstvo u Srbiji se razvija divljim tempom, a na njegov razvoj ima uticaja naročito mlekcarstvo Slovenije preko Mlekarske škole u Škofjoj Loki odnosno u Kranju.

Za period neposredno pred Drugi svetski rat za NR Srbiju je karakteristično veće interesovanje za mlekcarstvo, uvođenje i intenziviranje nastave iz mlekcarstva po školama i pokušaj organizovanja mlekcarstva na zadružnoj osnovi. U to doba imamo nekoliko za to vreme moderno opremljenih mlekara kao što su ona u Čačku i Vražogrnicima kraj Zaječara. No zadružne mlekare se u NR Srbiji nisu nikada razvile u onom opsegu kao što je to bilo recimo u NR Sloveniji. Štaviše neposredno pred Drugi svetski rat uvlačenje privatnog kapitala bila je karakteristična crta mlekcarstva ove naše Republike.

Uzeto u celini naše mlekcarstvo tj. mlekcarstvo NR Srbije pred Drugi svetski rat nalazilo se u fazi prelaza od prirodne i domaće proizvodnje u zanatsku i samo delimično industrijsku proizvodnju, sa jakom tendencijom prodiranja privatnog kapitala, što je razumljivo tipična pojava za ovakve faze razvoja mlekcarstva.

Dajući kratak pregled mlekcarstva do 1941 godine dali smo samo najkarakterističnije odlike jer, ni vreme, ni prostor a ni sam zadatak, ne postavljaju i ne dozvoljavaju detaljniju obradu ovog pitanja na ovom mestu.

Snimci u ovom delu članka su tipični za odgovarajući period razvoja mlekcarstva i oni će poslužiti za sticanje vernije slike o našim uspesima u posleratnom periodu, jer te uspehe mi pored opšteg napretka ocenjujemo i prema napretku u najzaostalijim oblastima ili sektorima.

Posleratni period razvoja

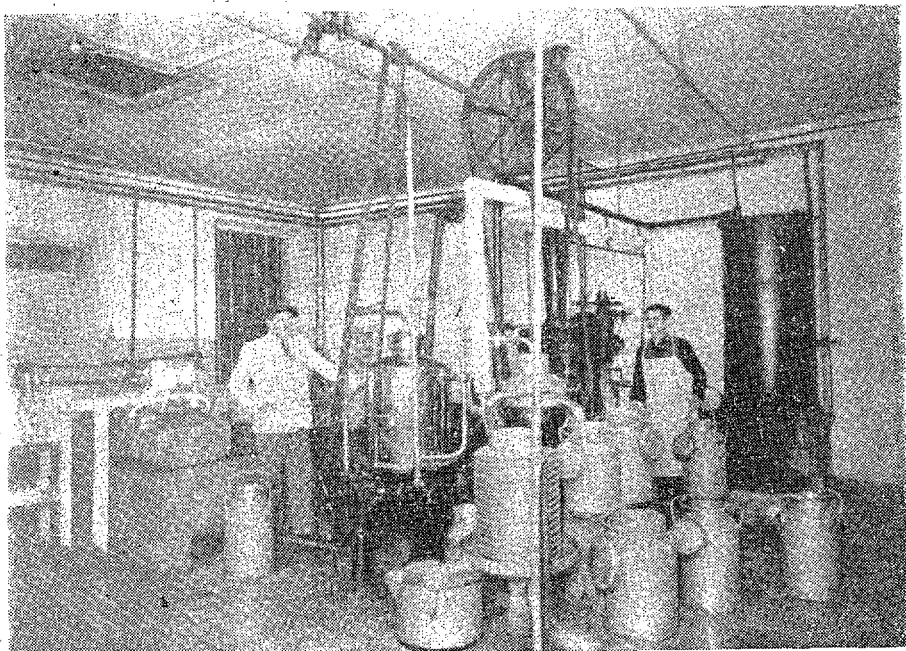
Kada se radi o mlekcarstvu NR Srbije onda se može reći da se ono u ovoj Republici u pravom smislu razvilo tek u posleratnom periodu. U tom razdoblju mlekcarstvo NR Srbije se iz zanatske i domaće radinosti razvilo u modernu industrijsku granu i time postiglo osnovne uslove za dalji razvoj u visokorazvijenu industriju po asortimanu, opremi i načinu proizvodnje.

Posledice rata osetile su se u NR Srbiji veoma žestoko u svim oblastima privrednog života pa i u mlekcarstvu. Onakvo kakvo je bilo mlekcarstvo potpuno je razoreno, a najveći broj muzne stoke uništen. Osim toga, broj ljudi i stručnjaka iz ove oblasti, kojih već ionako nije bilo mnogo, bio je uništen takođe.

Organizacija proizvodnje mleka i prihvatanje viškova za ishranu gradskog stanovništva postavili su se kao prvi i najosnovniji zadatak našeg mlekcarstva, tim pre što je industrijalizacija zemlje i nagli porast gradskog stanovništva pitanje mlekarske službe postavila u oštroj formi kao pitanje broj jedan iz mlekcarstva.

Mlekare podignute pre rata mogle su primiti dnevno samo 35.000 litra mleka i to mahom radi prerade na primitivan način, dok snabdevanje naselja pa i najvećih gradova mlekom izuzev donekle Beograda nije u ovoj Republici ni pre okupacije bilo rešeno.

Obnova i podizanje teške industrije u prvim posleratnim godinama i neposredno po Oslobođenju nisu dozvoljavali neka bitna ili krupnija investiranja u mlekarnstvu, te se u prvoj fazi u našoj Republici uglavnom

Sl. 3 — Prijem i obrada mleka u Zadrudnoj mlekarni u Čačku oko 1930 godine

(Foto: inž. Bojić—Čačak)

pristupilo adaptaciji postojećih pogona, dovršavanju započetih i delimičnoj neophodnoj opremi tih pogona.

Posleratni razvoj mlekarnstva u NR Srbiji može se podeliti u tri perioda i to: period od 1945—1950 godine kada je adaptirano, a delimično podignuto dvanaest mlekara sa ukupnim dnevnim kapacitetom 117.500 litra mleka. Period od 1950—60 godine, u kome je podignuto mlekara raznih tipova sa dnevnim kapacitetom 305.500 litra. Na taj način do 1960 godine podignuto je ili adaptirano oko 60 mlekarskih pogona za ukupno 450.000 litra mleka dnevnog kapaciteta. Upoređujući to stanje sa onim zatečenim pred rat porast kapaciteta iznosi 1285%, što nema sumnje predstavlja snažan i brz porast. Međutim ako se uzme prosečan porast kapaciteta po godinama računajući predratni na 35.000 litra, onda izlazi da se od 1945 do danas kapacitet godišnje povećao za 30.000 litra ili za 85% u odnosu na predratni, što ne predstavlja naročito veliko tempo.

Period od 1960 do 1965 godine je bez sumnje najvažniji, pa će se o njemu kao perspektivi govoriti docnije.

Izuzev konzumnih mlekara čija su odeljenja za konzumno mleko opremljena iz pomoći UNICEFa ostale mlekare podizane su iz sopstvenih sretstava. Zaista se može slobodno reći da je jedna od najboljih strana stanja mlekarstva u NR Srbiji i to što su izuzev konzumnih mlekara i nekoliko novijih pogona ostale mlekare nedovoljno opremljene ili su sa zatrajalom opremom, pa čak i onda kada su sami objekti novijeg datuma. To je nema sumnje ozbiljan problem i ozbiljna kočnica daljeg razvoja, a naročito za proširenje asortimana i poboljšanja kvaliteta proizvoda. Nekoliko podataka mogu ilustrovati ove navode. Ukupna vrednost osnovnih sretstava mlekare NR Srbije iznosi 2,9 milijarde dinara od čega:

vrednost građ. objekata	1,4 = 48%
oprema — inventar	1,5 = 52%

Karakteristično je da šest konzumnih i dve novopodignute mlekare (Šabac i Pirot) predstavljaju vrednost od 2,1 milijardu, što iznosi 71% od ukupne vrednosti mlekara NR Srbije. To jasno ilustruje u kakvom se stanju u pogledu opreme i inventara nalaze mlekare naše Republike.

Sa ovakvim stanjem mlekara nije moguće obuhvatiti postojeće tržišne viškove ove Republike koji se cene na 1,400.000 litra (dnevno), dok se danas preko organizovanih mlekara može prihvatiti samo 230.000 litra mleka dnevno ili 16,5% tržišnih viškova.

U pogledu proizvodnje mleka postojala je za protekli period znatna neravnomernost, a pretežno konzumne mlekare podizane posle rata koncentrisane su u velikim gradovima što je sa svoje strane dovodilo do neravnomernog i nepotpunog korišćenja postojećih kapaciteta; te je za protekli period njihovo korišćenje iznosilo prosečno 71%. Uz to je sezonski karakter proizvodnje koji je ovisan o uslovima držanja stoke i proizvodnje stočne hrane u veoma velikoj meri za protekli period pričinjavao znatne organizacione, tehničke, tehnološke i ekonomske teškoće mlekarstvu NR Srbije.

Iako proizvodnja mleka u NR Srbiji od Oslobođenja do danas varira, ipak se može reći da ta proizvodnja stalno raste, što se jasno vidi iz tabele 1.

Tabela 1 — Proizvodnja mleka u FNRJ i NR Srbiji

Godina	Proizvodnja mleka u 000 000 litra		
	FNRJ	NRS	u % od FNRJ
1939	1970	651	33%
1949	1780	590	33%
1951	1625	536	32%
1953	1696	560	33%
1955	1861	615	33%
1956	2024	618	30%
1957	2039	734	36%
1958	2344	819	35%
1959	2451	835	35%

U NR Srbiji od 1949 do 1959 godine proizvedeno je ukupno 5.575 milijardi litra mleka, a njeno učešće u ukupnoj proizvodnji mleka iznosi prosečno 30—40%. Računajući prosečnu cenu litra mleka samo 20 dinara to predstavlja vrednost od 111.500 milijardi dinara. Dakle vrednost mleka za deset godina u ovoj Republici iznosi oko 112 milijardi dinara, računajući najnižu otkupnu cenu od 20 dinara po litru. Ako uzmemo da je ukupno

Sl. 4 — Konzumna mlekaru Novi Sad — Izgled pogona

u mlekaru uloženo 3 milijarde, to iznosi samo oko 3% od vrednosti proizvedenog mleka, što očigledno sa svoje strane ukazuje na mnoge značajne činjenice i objašnjava uglavnom već izneto stanje i nedovoljnih kapaciteta i slabe opremljenosti postojećih.

U NR Srbiji ovčije mleko još uvek igra značajnu ulogu u mlekarstvu, iako njegova proizvodnja i otkup poslednjih godina ili stagnira ili vidno opada kao što pokazuju sledeći podaci:

1956	. . . . .	88,000.000 lit.
1957	. . . . .	85,000.000 „
1958	. . . . .	89,000.000 „
1959	. . . . .	94,000.000 „

Dakle ipak ovčije mleko se, kada se radi o mlekarstvu ove naše Republike, još uvek niukom slučaju ne može zanemarivati.

Karakteristično je za mlekarstvo NR Srbije u posleratnom periodu da se najveće količine otkupljenog mleka — otkupljenog preko mlekaru, troši kao konzumno mleko, što pokazuju podaci tabele 2

Tabela 2 — Način korišćenja mleka za 1956—59

Godina	u %	
	konzum	prerada
1956	54	46
1957	43	47
1958	53	47
1959	66	34

Orijentacija za konzumno mleko i značajne prerade postavljaju nove i specifične zadatke pred mlekarstvo NR Srbije, a naročito u pogledu asortimana i razvoja konzervne industrije.

Posmatrajući podatke tabele 3 dobija se slika o količini pojedinih proizvoda za period 1956—1959 godine koji se proizvode u mlekarama.

Tabela 3 — Proizvodnja mlečnih proizvoda u mlekarama

Godina	Proizvodi u tonama		
	sirevi	maslac—maslo	kazein
1956	1985	373	46
1957	3359	526	47
1958	3053	586	36
1959	1723	657	49

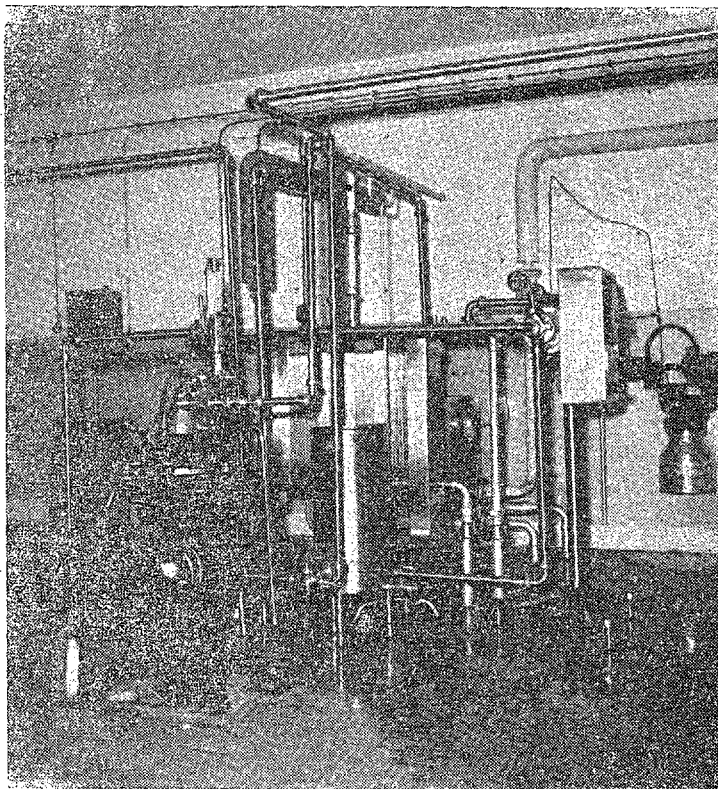
U pogledu asortimana karakteristika NR Srbije za protekli vremenski period može se označiti kao jednostrana. Tri grupe proizvoda — konzumno mleko, uključujući kisele mlečne proizvode, sirevi, maslac — maslo i kazein.

Ovako jednostrana orijentacija bila je uslovljena objektivnim uslovima, jer su mlekare u većini slučajeva za te vrste asortimana bile opremljene veoma skromno, a zatim potreba domaćeg tržišta i deviza zahtevala je izvoz proizvoda gde je kačkavalj stajao i stoji na prvom mestu.

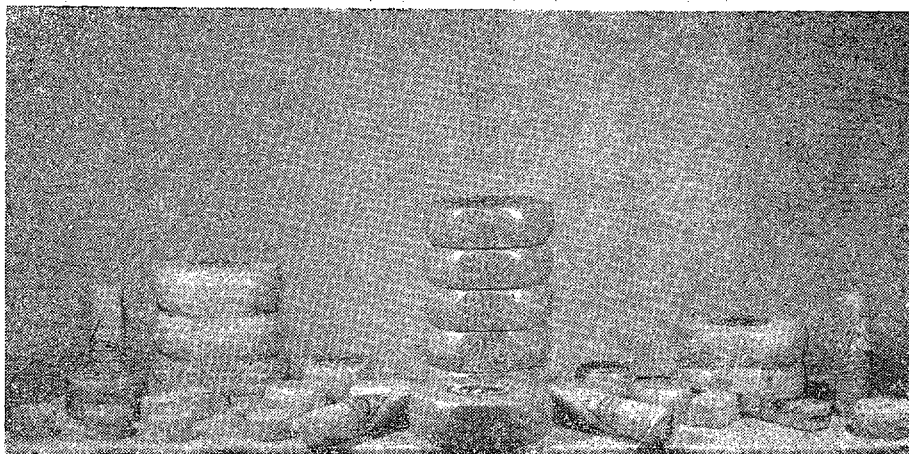
U novije vreme zadržavajući se kod tri osnovne grupe proizvoda asortiman se u znatnoj meri popravio po vrstama proizvoda i po kvalitetu (sl. 11, 12 i 13).

Proizvodnja raznih vrsta sireva je jedna od odlika mlekarstva NR Srbije za protekli vremenski period, a za sledeći period ta će se odlika uglavnom zadržati uvodeći nove sireve i proširujući one vrste koje su se pokazale celishodne.

Pomanjkanje svake vrste mlečnih konzervi za protekli vremenski period je takođe karakteristika mlekarstva Srbije, usled čega su se javljale mnogobrojne teškoće ne samo u pogledu snabdevanja naselja konzumnim mlekom već i u pogledu pravilnog i ekonomičnog obuhvatanja letnjih tržišnih viškova i njihove prerade u dragocene proizvode. To nameće kao zadatak da će ova naša Republika u sledećem vremenskom periodu izgrađivati mlekarsku konzervnu industriju na bazi realnih potreba.

Sl. 5 — Moderne mašine za pasterizaciju mleka u Mlekari u Pirotu
(Foto: Vasić—Piroto)

Sl. 6 — Asortiman Zadružne mlekare u Pirotu

Pored toga što konzumno mleko zauzima važno mesto u mlekarstvu NR Srbije, ukupna proizvodnja mleka po stanovniku i prema tome i potrošnja su srazmerno mali, što pokazuju podaci tabele 4.

Tabela 4 — Potrošnja mleka i mlečnih proizvoda

Proizvodnja po stanovniku	p o t r o š n j a		
	po potrošačkoj jedinici		
		radnička porodica	službenička porodica
117	mleko	59	73
	proizvodi	3,6	4,9
	maslac	0,6	0,63

Otkupne cene i cene mleka i mlečnih proizvoda bile su i ostaju važne u prethodnom, a svakako će to biti i u sledećem periodu. U tabeli br. 5 pokazane su otkupne cene mleka, a u tabeli 6 cene mleka i mlečnih proizvoda po mlekaru.

Sl. 7 — Asertiman mlekaru »Mlekoprodukt« Zrenjanin

Tabela 5 — Otkupne cene mleka u NR Srbiji

Godina	Otkupna cena mleka u dinarima		
	kravlje	ovčije	marža
1956	20—30	26—64	—
1957	23—30	32—45	1—3,0
1958	20—34	30—50	0,5—2,1
1959	22—34	30—42	0,5—2,1

Za protekli period karakteristične su jako kolebljive otkupne cene mleka, ali su u stalnom porastu, dok se marža zadržava na istom nivou, mada i ona pokazuje veoma značajna kolebanja.

Tab. 6 — Cene mleka i mlečnih proizvoda

Vrsta proizvoda	g o d i n a		
	1957	1958	1959
	cena u dinarima fco mlekara		
konzumno mleko	25—50	24—52	22—45
maslac	450—640	460—650	500—600
kačkavalj	300—450	310—450	305—405
beli sir	140—310	140—280	140—285
trapist	260—320	280—300	320—400
sitan sir	60—180	60—200	80—120
kazein	320—560	320—520	440—600

Za mlekarestvo NRS kao i za celu zemlju karakteristične su srazmerno niske cene mleka i mlečnih proizvoda u odnosu na neke najvažnije životne namirnice, što se vidi iz podataka tabele 7.

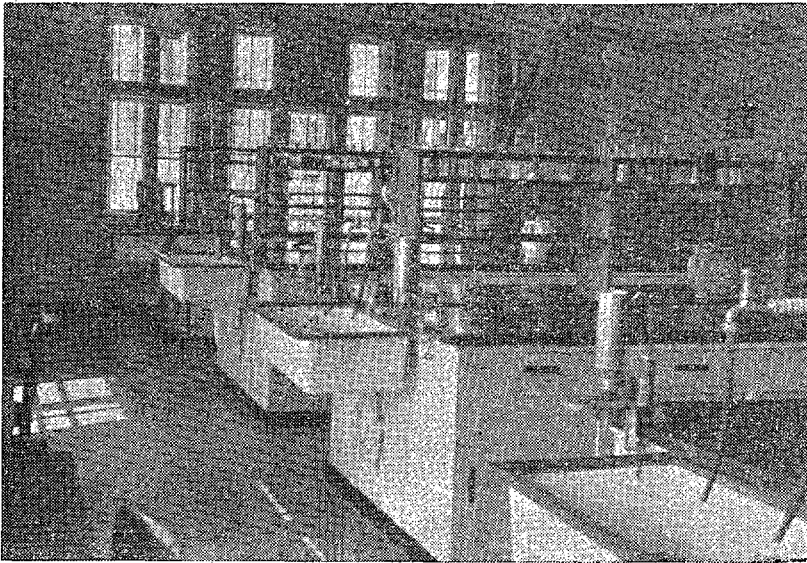
Tab. 7 — Cene mleka i najvažnijih namirnica

Proizvod	G o d i n a					
	1939		1946		1958	
	cena	parit.	cena	parit.	cena	parit.
mleko	2,40	100	40,6	100	41,1	100
svinjska mast	15,80	658	334	823	361	878
govedina	10,30	429	230	566	272	662
pšenica	1,90	79	45,7	113	408	99
kukuruz	1,30	54	41,7	103	35,4	86

Troškovi obrade i prerade mleka u NR Srbiji za protekli vremenski period su jako varijabilni, ali se prosečno kreću od 10—36% od pune cene koštanja, što je svakako veoma visok procenat i predstavlja zaseban problem u pogledu dalje borbe za pojevtinjavanje proizvodnje. Mnogobrojni su faktori koji na ovo utiču te, niti smo u mogućnosti, niti nam je cilj da ih ovde analiziramo, ali su nesumnjivo ovi faktori odlučujući: 1. slaba opremljenost pogona i zastarela oprema, 2. nedovoljna stručnost personala i visoke društvene obaveze. Što se tiče društvenih obaveza one su varijabilne i srazmerno veoma visoke. Tako naprimer, anuiteti terete jedinicu sirovine sa 0,7—9 dinara, dok amortizacija, kamate i drugi doprinosi terete sirovinu sa 1,33—5,40 dinara po litru.

Pitanje stručnih kadrova u NR Srbiji postavilo se odmah posle rata u veoma oštrom obliku, možda oštrije nego u drugim republikama iz dva osnovna razloga: 1. nagli razvoj mlekarstva i rešavanje novih problema na stručnoj visini zahtevali su veći broj ljudi bolje stručnosti, 2. NR Srbija nije iz stare Jugoslavije nasledila veći broj stručnjaka za mlekarstvo, jer ih nije naročito ni stvarala, zbog samih prilika u mlekarstvu i njegovog karaktera. Istina, mora se priznati da je počev od 1935 godine i tome pitanju bila posvećivana veća pažnja i sistematičnije se radilo na njegovom rešavanju.

U takvim prilikama, izuzev Mlekarske škole u Kranju koja je NR Srbiji dala značajan broj stručnjaka, celokupan posao oko pripreme kadrova preuzimao je za protekli period Poljoprivredni fakultet u Zemunu.

Sl. 8 — Moderno opremljena vežbaonica za studente Zavoda za mlekarstvo Poljoprivrednog fakulteta — Zemun

(Foto: Pejić — Živković)

Osnivanjem Mlekarske škole u Pirotu pristupilo se takođe sistematskoj pripremi stručnih kadrova u NRS. Otvaranjem Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu i opremom Zavoda za mlekarstvo na tome fakultetu stvorene su mogućnosti daljeg sistematskog rada na podizanju kadrova u našoj Republici.

Sve ove ustanove, prolazeći kroz razne materijalne i organizacione teškoće, boreći se sa objektivnim i subjektivnim teškoćama ipak su časno i dostojanstveno ispunjavale i ispunjavaju svoje zadatke, oko podizanja stručnih kadrova i razvijanja istraživačkog rada.

U granicama svojih mogućnosti i nadležnosti Institut za mlekarstvo FNRJ iako sam u organizovanju pružio je svaku moguću pomoć i podršku kod rešavanja pitanja kadrova, a naročito je velika i značajna pomoć Instituta bila kod planiranja, organizacije i podizanja novih pogona.

Približno stanje ljudstva zaposlenog u mlekarnstvu NRS prikazano je u tabeli 8.

Tabela 8 — Stanje kadrova mlekarnstva NRS

Ukupno lica	O d t o g a			
	službenici		radnici	
	broj	%	broj	%
1202	312	26	890	74

R a d n i c i

Ukupno	O d t o g a			
	kvalifikov.		visokokvalifikov.	
	svoga	%	svoga	%
890	352	40	538	60

Imajući u vidu da se dnevno preko mlekara obuhvata 230.000 litra mleka s jedne strane, i ukupan broj ljudi koji na tome rade s druge strane, izlazi da na jedno lice dolazi dnevno oko 192 litra mleka. To znači na 1000 litra mleka dnevno 5—6 ljudi. Nema sumnje da je to veoma visok broj, ali obzirom na stupanj mehanizacije i zastarelost opreme, a taj broj ipak ne prelazi norme koje se u mlekarnstvu u svetu daju i koje predviđaju 2—6 lica na 1000 litra mleka. Osim toga veoma značajne količine mleka namenjene preradi i same vrste proizvoda takođe su znatnim delom uticale na ovakav broj ljudstva na 1000 litra mleka. Glavno mesto među proizvodima pripada sirevima, a konkretno tu je kačkavalj i beli sir na prvom mestu. Međutim, za poslednjih 15 godina u pogledu mehanizacije procesa nije učinjeno ništa, a ono što je već u teoriji rešeno, ostalo je neprimenjeno blagodareći neshvatljivo tolerisanom konzervativizmu u mnogim poduzećima. Pada u oči takođe visok procenat nekvalifikovanih radnika zaposlenih u mlekarnama koji kao što se vidi iznosi 60% od ukupnog broja radnika. To je veoma neutješna slika i uglavnom je posledica neplanskog rešavanja ovog pitanja, iako se stanje popravilo korenito prema onom koje smo imali odmah posle Oslobođenja.

Osnovne odlike perspektivnog plana

Prema perspektivnom planu broj krava muzara u 1965 godini iznosiće 1,930.220 komada, što prema stanju iz 1959 pretstavlja povećanje za 112%. Od toga broja na socijalistički sektor otpada 31%, a na privatni 69%.

Na bazi gornjeg planiranog brojnog stanja krava muzara predviđa se ukupna proizvodnja mleka u NR Srbiji na 3,632.000 tona. U odnosu na 1959 indeks povećanja proizvodnje iznosiće 435. Od ukupne količine pro-

izvedenog mleka socijalistički sektor učestvuje sa 47%, a privatni sa 53%. Prema tome odlika plana je snažan porast udela socijalističkog sektora u proizvodnji mleka.

Od ukupne količine proizvedenog mleka koristeći se približno ovako: za konzum — 33%, za ishranu stoke — 26%, za prerađu 41%. Takova podela korišćenja postavlja nove zadatke u pogledu asortimana, kapaciteta i opreme preduzeća.

Po novom planu predviđa se podizanje novih i adaptacija postojećih kapaciteta tako da oni mogu obuhvatiti 5,000.000 litra mleka dnevno, nešto 230.000 dnevno kao što je danas. Za tu svrhu predviđaju se ogromna sretstva u iznosu od 42 milijarde dinara.

Tipovi, kapaciteti i asortiman prilagođavaju se potrebama domaćeg i stranog tržišta i potrebama podizanja stočnog fonda i proizvodnje kvalitetnog mesa.

Takvi planovi postavljaju osobito važne zadatke u pogledu pripremanja ljudstva, jer u 1963 godini u mlekarama treba da se zaposle 6.200 lica od čega na stručnjake s fakultetskom i višom spremom otpada 23%.

---

* Podaci o razvoju mlekarnstva NRS do 1965 god. uzeti su iz studije Instituta za mlekarnstvo FNRJ.

»ISHRANA« — trg. preduzeće — ZENICA

T R A Ž I

mljekara sa završenom mljekarskom školom. Za samca stan obezbijeđen. — Nastup odmah! Ponude slati na gornju adresu!